

Gönderiliş Tarihi: 02/11/2018
Kabul Tarihi: 20/11/2018
ORCID 0000-0002-6860-2572
ORCID 0000-0002-4171-9148

TÜRKİYE’DE KAMU KESİMİNİN EĞİTİM HARCAMALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ (2006-2018)

**Hayrettin Tüleykan¹
Mehmet Ali Parlak²**

ÖZ

Eğitim, insanın dünyaya gelişinden başlayan ve ölümüne kadar süren uzun soluklu bir süreçtir. Eğitim ile belirli prensipler doğrultusunda insanın anlama, öğrenme ve uygulama kabiliyetinde, zihni ve fiziki yönden ilerlemeler yaşanması hedeflenir. Bunun sonucunda bireyler yaşamlarını daha kaliteli ve sağlıklı sürdürmeleri yanında içinde yaşadığı toplumun değer yargılarını, sosyo-kültürel geleneklerini edinerek ait olduğu toplumun bir parçası haline gelir hem de bireyi değerli kılan unsurlarla donatılmış olur.

Çalışmamızda bir kamu harcaması olarak eğitimin, önemi ve bireysel ve toplumsal faydaları incelenmiştir. Eğitimin kamu harcamaları içindeki yeri ve büyüklüğü Türkiye ile OECD ülkelerinin eğitim yatırımlarının karşılaştırılmasına yer verilerek değerlendirilmiştir

Anahtar Kelimeler: Public Expenditure, Education Expenditure

Jel Kodu: I10-I20

EVALUATION OF EDUCATION SPENDING OF PUBLIC SECTOR IN TURKEY (2006-2008)

ABSTRACT

Education is a long-term process starting from the arrival of man to the world and lasting until his death. In line with certain principles with education, it is aimed to make progress in human's understanding, learning and application ability, mental and physical aspects. As a result, individuals become more qualified and healthy and maintain their lives and become part of the society they belong to by acquiring the value judgments, socio-cultural traditions of the society they live in.

In our study, the importance and the individual and social benefits of education as a public expenditure were examined. Place and size of education in public spending is evaluated by giving place to compare their investment in education in the OECD countries and Turkey.

Keywords: Public Expenditure, Education Expenditure

Jel Codes: I10-I20

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, İİBF, Maliye Bölümü, hayrettin.tuleykan@gop.edu.tr

² Öğr. Gör. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Meslek Yüksek Okulu, maliparlak@nevsehir.edu.tr

GİRİŞ

Eğitimin önemi her geçen gün artmaktadır. Eğitim, sadece bireye fayda sağlamakla kalmayan aynı zamanda içinde yaşadığı topluma da dışsal fayda yayan bir hadisedir. Psikolog Skinner *eğitimi öğrenilenler unutulduktan sonra geriye kalan şey* olarak tarif eder. Bu yönüyle eğitim insana hiçbir zaman unutulmayan ve yok olmayan özellikler kazandırılmasıdır.

Bir kamu hizmeti olan eğitim hizmeti ile toplumlar nesilden nesile hem kültürlerini, inançlarını, değer yargılarını aktarır hem de beşeri sermayeyi güçlendirerek üretime katkı sağlarlar. Bu sayılan özelliklerinden dolayı eğitimin planlanması, faaliyetlerin sürdürülmesi kamu tarafınca üstlenilmiştir. Eğitim bireyden topluma aynı zamanda toplumdan bireye doğru gerçekleşmektedir. Eğitim faaliyeti ikamesi ve telafisi mümkün olmayan bu öneminden dolayı arzulanan sonuçlara varabilmek için büyük oranda kamusal kaynak ayrımını zorunlu kılmaktadır.

1. KAMU HARCAMALARI

İnsanlar yaratılışı itibarıyla birlikte yaşama arzusuna sahip sosyal varlıklardır. Bu birlikte yaşama arzusunu gerçekleştirirken bir takım kuralların konulması, bu kurallara uyumun sağlanması ve sürdürülmesi, aynı zamanda insanların ferdi olarak karşılayamadıkları ihtiyaçlarının bir mekanizma tarafından yerine getirilmesi gerekmektedir. İnsanların birlikte yaşamadan ortaya çıkan güvenlik, adalet, eğitim vb. ihtiyaçlarının karşılanması için devlet bir takım harcamalar (kamusal harcama) yapmaktadır.

1.1. Kamu Harcaması Kavramı

İnsanların hayatlarını sürdürebilmeleri için ihtiyaçlarının karşılanması gerekmektedir. Bu ihtiyaçlardan bazıları insanların kendileri tarafından karşılanabilen ihtiyaçlar olup, bunlardan bazıları ise insanların kendi kendine karşılayamayacağı ihtiyaçlardır. İnsanların, adalet, eğitim, savunma, diploması gibi kendi kendine karşılayamadığı ihtiyaçların giderilmesi devletin asli görevleri arasındadır. Devlet bu asli görevleri yerine getirirken kamu harcaması yapmaktadır.

Günümüzde kamu harcamaları devletin organları yoluyla gerçekleştirilir. Kamu harcamalarının büyük bölümünü merkezi devlet örgütü gerçekleştirir, diğer kısmını yerel yönetimler ve devlet adına diğer bazı kuruluşlar gerçekleştirir. Hangi harcamaların kamu harcaması sayılacağı konusunda net bir sınır çizmek oldukça güçtür (Tuncer ve Yüksel, 2011). Bu sebepten kamu harcamalarını dar anlamda ve geniş anlamda kamu harcaması şeklinde ikiye ayırmak mümkündür.

Dar anlamda kamu harcamaları, kamu idaresi (belediye, il özel idaresi, köy) dediğimiz ortak yönetim kurumlarının, temsil ettikleri kamu kesiminden topladıkları katkılarla, onlar adına yaptıkları giderlere denilmektedir (Eğilmez, 2016:33). Geniş anlamda kamu harcamaları ise devletin ekonomik ve sosyal anlamda üstlendiği bütün fonksiyonları yerine getirebilmek için yaptığı bütün işlerin maliyetine giren harcamaların toplamını ifade etmektedir (Susam, 2015:169).

1.2. Kamu Harcamalarının Sınıflandırılması

Kamu harcamalarının gerek ekonomik, gerekse sosyal birçok sonuçları bulunmaktadır. Kamu harcamalarının etkilerinin incelenebilmesi ve başka ülkelerle karşılaştırılabilmesi için bir takım sınıflandırmalara tabi tutulması gerekmektedir. Bu konuda kamu harcamalarının farklı sınıflandırmaları bulunmakta olup genel kabul görmüş sınıflandırma şekli aşağıdaki gibidir:

- İdari (Organik) Sınıflandırma,
- Fonksiyonel Sınıflandırma,
- Ekonomik Sınıflandırma.

Kamu harcamalarına yönelik sınıflandırmalar devlet hizmetlerinin yapısını, biçimini ve ekonomik kaynakların kullanımını belirlemede kullanılan araçlardır. Bu araçların kullanımı hedefler doğrultusunda olup, devletin varolan kaynaklarla neler yapmak istediğini yansıtmalıdır (Ataç, 1980:15). Kamu hizmetlerine tahsis edilen kamu harcamaları, bu hizmetlerin önemini belirtmektedir. Böylece, devletin kamu hizmetleri arasında yapmış olduğu kaynak dağılımının göreceli miktarı, önceliği ve bu hizmetlerin topluma olan parasal maliyetinin büyüklüğü kamu harcamalarının hizmete yönelik

olarak sınıflandırılmasının önemini ortaya koymaktadır. Çünkü kamu harcamalarının ne tür mal ve hizmet üretimine yöneldiği, diğer bir deyişle kamu sektöründe üretilen mal ve hizmetlerin türü, ekonominin genel kalkınma düzeyi ve ekonominin genel kalkınma süreci ile ilgilidir (Ataç, 1980:16).

1.2.1. Kamu Harcamalarının İdari (Organik) Sınıflandırılması

Harcamayı yapan kuruma veya idari birime göre yapılan sınıflandırmadır. Başka bir ifade ile harcamalar, bunları gerçekleştiren kamu kurum ve kuruluşlarına göre tek tek sınıflandırılmaktadır. Kamu harcamalarının,

- Cumhurbaşkanlığı,
- Anayasa Mahkemesi,
- Danıştay,
- Başbakanlık,
- Milli Savunma Bakanlığı,
- Dışişleri Bakanlığı
-

şeklinde devleti oluşturan idari yapı temel alınarak yapılan idari sınıflandırmada yapılan harcamalar alt alta toplandığında toplam kamu harcaması ortaya çıkmaktadır.

Değişik ülkelerde kamu kesimi örgütlenmeleri farklı olduğu için idari sınıflandırmalar, ülkeler arası karşılaştırmalar için elverişli bir zemin oluşturmaz (Uluatam, 2009:205).

1.2.2. Kamu Harcamalarının Fonksiyonel Sınıflandırılması

Fonksiyonel sınıflandırmada yapılan harcamanın kim tarafından yapıldığı değil, harcamanın niteliği esas alınmaktadır. Bunun için öncelikle harcamalar fonksiyonlara ayrılmalıdır. Fonksiyonlar ülkeden ülkeye değişebilmekte olup; genel olarak eğitim, sağlık, bayındırlık, savunma, adalet şeklinde sınıflandırılmaktadır. Bu şekilde yapılan sınıflandırmada kamunun sunmuş olduğu hizmetin nitelik itibarıyla toplam maliyetinin tespiti kolaylaşmaktadır.

Fonksiyonel sınıflandırmayı idari sınıflandırmadan ayıran temel husus, devlet organlarıyla devletin görevleri arasında tam bir ayniyetin bulunmamasıdır. Bazen bir devlet organını birden çok amacın gerçekleştirilmesine yardım edebilir; ya da başka deyişle, belli bir amaca yönelik harcamalar birden çok dairenin bütçesi içinde yer alabilir. Milli eğitimle ilgili harcamaların Milli Eğitim Bakanlığı bütçesi yanında üniversiteler, Sağlık Bakanlığı, Milli Savunma Bakanlığı v.s. bütçelerinde yer alması gibi (Uluatam, 2009:203).

Tablo 1: Analitik Bütçede Kamu Harcamalarının Fonksiyonel Sınıflandırılması

Genel Kamu Hizmetleri	Yasama - Yürütme, Dış Hizmetler, Dış Ekonomik Yardımlar, Temel Araştırma, Borç Yönetimi, Genel Transferler
Savunma Hizmetleri	Askeri Savunma, Sivil Savunma, Dış Askeri Yardım, Savunma Ar-ge Hizmetleri
Kamu Düzeni ve Güvenlik Hizmetleri	Güvenlik, Yangından Koruma, Mahkeme Hizmetleri, Cezaevi İdaresi Hizmetleri, Ar-ge.
Ekonomik İşler ve Hizmetleri	Genel Ekonomik İşler, Tarım, Ormancılık, Balıkçılık ve Avcılık Hizm, Yakıt ve Enerji Hiz, Ulaştırma ve iletişim hizmetleri.
Çevre Koruma Hizmetleri	Atık Su Yönetimi, Kirliliğin Azaltılması Hiz., Bioçeşitliliğin Korunması hizmetleri,
İskân ve Toplum Refahı Hizmetleri	İskân İşleri, Toplum Refahı Hizm, Su Temin İşl, Sokak ve Caddelerin Aydınlatılması,
Sağlık Hizmetleri	Tıbbi Cihaz, Ekipman, Ürün Hizm, Hastane İşleri Hiz, Halk Sağlığı,
Dinlenme, Kültür Ve Din Hizmetleri	Dinlenme ve Spor Hiz, Kültür Hizm, Din Hizmetleri, Yayın ve Yayım Hizm,
Eğitim Hizmetleri	Okul Öncesi ve İlkokul, Ortaöğretim, Mesleki Eğitim ve Yükseköğretim hizm,
Sosyal Güvenlik ve Sosyal Yardım Hizmetleri	Yaşlılık Yardımı, Dul Yetim Aylığı, Aile ve Çocuk Yardımı, İşsizlik Yardımı, Sosyal Güvenliği Bulunmayanlara Yapılan Yardımlar.

Kaynak: 2017-2019 Bütçe Hazırlama Rehberi (<http://www.bumko.gov.tr/Eklenti/10208,03fonksiyonelpdf.pdf?0>)

İşlevsel sınıflandırmanın bir özelliği de, örgütlerin bütçelerindeki ödeneğin, hizmeti belirten isimden çok, yapılan kesin harcamanın hangi amaca yönelik yapıldığıdır (Ataç, 1980:20).

1.2.3. Kamu Harcamalarının Ekonomik Sınıflandırılması

Kamu harcamalarının genel ekonomi üzerindeki etkilerini ve bunların sonuçlarını görmek açısından, aynı ekonomik özelliklere ve etkilere sahip olan harcamaların bir arada gruplandırılması harcamaların ekonomik sınıflandırmasıdır (Tuncer ve Yüksel, 2011:218). Ekonomik sınıflandırmanın iki temel ayrımı bulunmaktadır. Bunlardan ilki reel harcamalar diğer ise transfer harcamalarıdır.

1.2.3.1. Reel (Gerçek) Harcamalar

Bu tür kamu harcamaları devletin üretim faktörü satın almak için yapmış olduğu diğer bir değişle devletin tüketime yönelik yaptığı harcamalardır. Reel harcamalar; her yıl tekrarlanan, devletin devamını sağlamak için yapılan, faydası cari yıl içinde tüketilen (personel maaşları, yollu, ikramiye, elektrik, su, ısıtma, bakım-onarım giderleri gibi) harcamalardır.

1.2.3.2. Transfer Harcamaları

Transfer harcamaları milli gelirden değişiklik yapmaksızın, satın alma gücünün kişiler ve sosyal gruplar arasında transfer edilmesi için (yaşlılık/malullük maaşı, öğrenci bursları, sübvansiyonlar vb) yapılan harcamalardır. Transfer harcaması ile gelir dağılımında ortaya çıkan adaletsizliğin azaltılması amaçlanmaktadır.

Devlet transfer harcaması yaptığında mal ve hizmet biçiminde bir karşılık elde etmez. Dolayısıyla transfer harcamaları cari dönem üretimini ve fiyat düzeyini doğrudan etkilemez. Milli gelir hesaplarına da dâhil edilmez. Ancak buna rağmen, bütün transfer harcamalarının cari üretimi hiç etkilemediğini iddia etmek mümkün değildir. “Transfer harcamaları da toplam talebi, dolayısıyla cari üretimi etkiler. Ancak bu etki transferden yararlanan grupların harcamalarına bağlıdır. Doğrudan değil dolaylı bir etkidir”(Uyanık, 2008).

2. EĞİTİM

2.1. Eğitimin Tanımı

Eğitim sözcüğü “eğmek” fiilinin kökünden türetilmiştir. O nedenle eğitim kavramı “eğmek”, “biçim vermek” anlamlarını içermektedir. Gerçekten de eğitimde bir değiştirme ve biçimlendirme söz konusudur. Buna dayanarak eğitimi bir davranış değiştirme ve insanı yeniden biçimlendirme süreci olarak tanımlamak mümkündür. Eğitim yolu ile insanın istenmedik davranışları değiştirilir, yerine istenen davranışlar kazandırılarak insan yeniden biçimlendirilir (Kızıloku, 2007:22).

Türk Dil Kurumu ise eğitimi; çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine okul içinde veya dışında, doğrudan veya dolaylı yardım etme, terbiye etme olarak tanımlamaktadır.

Yeni kuşakların toplumsal hayata hazırlanırken ihtiyaç duyacağı bilgi, beceri, anlayışlar ve sağlıklı bir kişilik yapısı elde etmelerine yardım etme faaliyeti olarak tanımlanan eğitim, aynı zamanda bireyin davranışında kendiliğinden veya bir etkilenme sürecine bağlı olarak istendik değişme meydana getirebilme sürecidir. Eğitim süreci aynı zamanda, bireyin toplumsal yapı açısından şekillendirilerek, topluma kazandırılmasını hedef alan ve genel anlamda onda oluşması istenen değişikliklerin tutum ve davranışlarına yansımaları amaçlayan yönelimlerle de biçimlenmektedir (Afşar, 2009:86-87). Eğitim ifadesi ile birlikte kullanılan öğretim ise; teşkilâtli ve düzenli olarak genellikle bir öğretim kurumunda (okul, kurs vs.) öğretmenler tarafından, öğrencilere, araç gereç kullanılarak bilgi aktarılması ve öğretilmesi çalışmalarının tümüdür. Başka deyişle öğretim, öğrenmenin gerçekleşmesi için girişilen düzenli, teşkilâtli, plânlı çabaların tümüdür ve bazen örgün eğitim olarak da adlandırılır. Öğretim, eğitimin bir parçasıdır ve ancak öğretilen şeyler kişinin davranışlarında olumlu yönde değişiklikler meydana getirmişse eğitim haline dönüşür (Akyüz, 2012:2).

Eğitim öğretim faaliyeti bir okul çatısı altında, belli bir yaş grubunun belli amaçlar doğrultusunda eğitildiği “örgün eğitim” ve belli bir yaş sınırlaması olmadan her yaşta insanlara

ihtiyaçları doğrultusunda belirli kuruluşlarca verilen “yaygın eğitim” şeklinde yürütülmektedir. Örgün eğitim, okul öncesi, ilkokul, ortaokul, orta öğrenim (lise) ve yükseköğrenim şeklinde sınıflandırılırken, yaygın eğitim ise Halk Eğitim Merkezleri, dershaneler, kurslar, hizmet içi eğitim merkezlerince yürütülen faaliyetleri kapsamaktadır.

2.2. Eğitimin Amaçları

Eğitim insanlarda önceden belirlenen amaçlar doğrultusunda belirli bir davranış değişikliği meydana getirmektir. Bu doğrultuda ilk olarak eğitimin amaçlarının belirlenmesi gerekir. Bireyin gerek fiziki, gerekse zihinsel özellikleri ile içinde yaşanılan toplumun sahip olduğu değerler göz önünde bulundurularak eğitimin genel ve özel amaçları belirlenir.

2.2.1. Eğitimin Genel Amaçları

Genel amaçlar anayasa ve kanunlar ile belirlenmiş, bireyde meydana getirilecek hedef davranış değişiklikleri ile ilgilidir. Dolayısıyla 1739 sayılı Temel Milli Eğitim Kanunu'nun 2. maddesinde eğitimin genel amaçları şöyle sıralanmaktadır:

- Türk Milletinin millî, ahlâkî, insanî, manevî ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren;
- Ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan;
- İnsan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk Devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek.

Eğitimin genel amaçları, bireyin içinde yaşadığı topluma hatta bütün insanlığa yönelik amaçlardır. Topluma yönelik amaçları ile toplumun değerlerini, normlarını, geleneklerini, göreneklerini, hayat tarzını bireylere kazandırarak onları toplumsallaştırır. Bireyin, yalnızca biyolojik bir varlık olmaktan çıkıp belli bir topluma ve belli kümelerle bütünleşmesini amaçlar. Eğitimin insanlığa yönelik amaçları ise, insanı temele alan, insana değer veren, insan haklarına saygılı, cinsel, dinsel, etnik, ideolojik, kültürel ayrımcılık yapmayan; herkese ve her kesime eşit davranan insanlar yetiştirmektir (Kızılıoğlu, 2007:23).

2.2.2. Eğitimin Özel Amaçları

Eğitimin özel amaçları, genel amaçlara göre daha kapsamlı olup, her eğitim seviyesine uygun olarak öğrenciye kazandırılacak davranışlar ile bireyi bedeni, zihni ve duygusal yönden geliştirmeye yönelik amaçlardır. Eğitimin ilkokul seviyesinde Matematik, Hayat Bilgisi ve Türkçe gibi derslerde öğrencilere hangi bilgi ve becerilerin kazandırılacak olduğuna yönelik amaçlar özel amaçlarına örnek olarak gösterilebilir.

2.3. Eğitimin Faydaları

Bireyin ve toplumun eğitiminden sağlanan parasal ve parasal olmayan bir takım faydalar bulunmaktadır. Eğitimin geliri etkileyen yararları üzerine yapılmış çok sayıda araştırma vardır. Parasal olmayan getiriler çok önemli olmakla beraber bu alanda aynı sayıda inceleme bulunmamaktadır. Eğitimin parasal olmayan yararları temel olarak; sağlık ve sağlıkla bağlantılı (kişinin kendi sağlığına daha fazla dikkat etmesi), suç işleme oranının düşmesi, doğurganlığın azalması ve ana-çocuk refahının artışı, kişinin bir sonraki kuşağın, yani çocuklarının sağlık ve eğitimine daha fazla özen göstermesi, çevrenin korunması, tüketimde daha bilinçli olması ve benzer konulardır (Akkoyunlu, 2005:50).

Eğitim sadece bireye değil aynı zamanda o bireyin içinde yaşadığı topluma da faydalar sağlayan bir süreçtir. Bu süreç sonucunda bireylerin vatandaşlık görevlerini yerine getirme isteği, toplumun değerlerini benimseme ve yaşadığı çevreye uyum sağlaması artmakta; kanunlara riayet etme, toplumsal huzur ve barış ortamının sağlanmasına katkı sağlanmaktadır. Bu durum eğitimin dışsal faydası olarak ifade edilmektedir.

Bilimsel araştırmalar eğitim düzeyi ile kalkınmanın unsurları olan ekonomik büyüme, siyasal ve toplumsal gelişme arasında doğrusal ilişkiler olduğunu ortaya çıkarmıştır. İnsan kaynağının, özellikle sosyal iyileşmeye ve buna bağlı olarak ekonomik gelişmeye katkısı oldukça büyüktür.

Toplumsal uyum kapsamında eğitimin sosyal faydaları; bireyin daha fazla gelir etmesi, daha az suç oranı, demokratikleşme ve yönetime katılma, bireysel sağlığını koruma olarak özetlenebilir. Eğitim bu özelliği ile sadece bireye değil, topluma da yararlar sağlamakta ve kamu refah maliyetleri düşmektedir (Eres, 2005:167).

2.4. Eğitimin Önemi

Eğitim, tecrübesiz ve beceriden yoksun olan insanı, hem geleneksel ekonomi hem de modern ekonomi için gerekli olan becerilerle donatarak daha üretken bir “beşeri sermayeye” dönüştürmektedir. Eğitim, nüfusun veya işgücünün kabiliyetlerinin iyileştirilmesini sağlayarak ekonomik büyümeye, üretkenliğe ve verimliliğe katkı yapmaktadır. Bu aynı zamanda nüfusun ve işgücünün kazançlarını da artırmaktadır (Yardımcıoğlu, 2012:12).

Eğitim, istenilen bir yaşama düzenine ulaşmak çabası olan kalkınmanın en etkili araçlarından biridir. Ulaşılmak istenen düzenin değerlerini yerleştirmek, toplumu bu hedefe yönlenecek kişi ve grup davranışlarını mbuna engel olabilecek değer ve davranışları değiştirmek eğitim yoluyla olur. Eğitim aynı zamanda kalkınma çabasının gerçekleşmesi için gerekli nitelikte ve sayıda elemanların yetiştirilmesinde de başlıca yoldur (DPT, 1963:441–442).

Eğitim özellikle kalkınma süreci içerisinde olan az gelişmiş, gelişmekte olan ve ekonomik gelişmelerini tam olarak gerçekleştirememiş ve toplumsal refahın artırılması için yoğun mücadele veren ülkeler için çok daha fazla önem arz etmektedir. Eğitim sayesinde ülkeler daha iyi yetişmiş iktisatçı, hukukçu, politikacı, sağlıkçı, teknokrat ve sanatçılara sahip olurlar. Bilgi eksikliğinden kaynaklanan kusurlu sözleşme, hak ihlalleri ve diğer adi suçlar azalır. Kişisel ve toplumsal tercihler rasyonelleşir (Yardımcıoğlu, 2012:12).

2.5. Beşeri Sermaye Unsuru Olarak Eğitim

Kavram ve tanım olarak beşeri sermaye, bireye mal olmuş hünerler ve kazanılmış diğer vasıflar değeridir. Beşeri sermaye görüşünü savunanlar, bireyin ömrü boyunca kazanmış olduğu gelirindeki mutlak ve özellikle nisbî artışları beşeri sermaye harcamaları ile açıklamaktadırlar (Akalin, 1981:162). Beşeri sermaye, bireyin bilgi, beceri ve hüner kazanabilmek için yaptığı eğitim harcaması olarak tanımlanır. Aynı zamanda bireyin zaman içerisinde yetenek, deneyim ve kültürel eylemlere katılımı sonucunda elde ettiği ve biriktirebildiği sermaye türüdür. Bu sermaye türü ekonomik kalkınma için olmazsa olmaz fiziki sermayenin yanında diğer bir önemli kaynak olma özelliğine haizdir (Ekodiyalog). Beşeri sermaye yatırımları sadece üretimle bağlantılı olmayıp aynı zamanda ferdin yaşam kalitesini arttıran, sosyal ilişkileri geliştiren bir etkiye de sahiptir. Bu manada eğitilmiş bir ferdin hayatı algılaması ve onu yaşama şekli eğitimsiz insanlara göre daha farklıdır (Karagül, 2003:82).

Bir ülkenin ekonomik ve sosyal gelişmesi önemli derecede, o ülkenin beşeri sermaye birikim hızına dayanmaktadır. Bu sebeple, insan varlığının geliştirilmesi için yapılan yatırımlar, çağdaş dünyada ileri hamleler yapmak isteyen bir ülkenin başlıca ilgi sahası olmaktadır (Çolak, 2010:115).

2.6. Eğitimin Kamusal Sunumu ve Gerekliliği

Son yıllarda yaygın olarak ifade edilen devletin ekonomiye müdahalesinin giderek azaltılması gerek iktisatçılar gerekse politikacılar arasında yaygın kabul görmüş görüş iken eğitim hizmetleri hala bütün dünyada büyük ölçüde devlet tarafından finanse edilmekte, üretilmekte ve denetlenmektedir (Çokgezen ve Terzi, 2008).

Ülkemizde de eğitim hizmetleri kamu kesimi ve özel eğitim kurumlarınca sunulmaktadır. Devlet okullarında eğitim hizmetleri bir bedel ödetmeksizin sunulmakta iken, özel eğitim kurumlarında bu hizmet piyasa koşullarında oluşan belirli fiyatlarda sunulmaktadır. Bir mal veya hizmetin üretim ve tüketiminde, piyasa mekanizması ile etkin bir denge sağlanabilmesi için bir takım koşulların gerçekleşmesi zorunludur. Konumuzla ilgili bazı koşullar şunlardır (Akkoyunlu, 2005:107):

- Dışsallıkların olmaması,
- Tüketimde rekabetin olması,
- Tüketici ve üreticilerin tam bilgilendirilmeleridir.

Gerek eğitimin dışsal faydaları toplum için son derece önemli olması, gerek belli bir kapasiteye kadar eğitim hizmetlerinde rekabetin olmaması, gerek ise eğitim konusunda tüketici ve üreticilerin tam bilgilendirilmesi her zaman mümkün olmamasından dolayı eğitim hizmetleri konusunda piyasa mekanizması yetersiz kalmakta bu sebepten eğitim hizmetinin kamusal sunum şeklinde yerine getirilmesi savunulmaktadır (Akkoyunlu, 2005:108). Herkesin eğitim alması hedef olunca, özellikle gelir seviyesi düşük grupların pahalı bir hizmet olan eğitimin bedelini nasıl ödeyecekleri temel sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Finans piyasasındaki aksaklıklar sebebiyle, anne-babaların çocukları için yapacakları eğitim yatırımını finanse etmeleri mümkün olmadığından, devletin müdahalesinin kaçınılmaz olduğu düşünülmektedir. Özellikle düşük gelir gruplarının eğitim hizmetine ulaşmalarının sağlanması, eğitimde devlet müdahalesinin ikinci önemli gerekçesini oluşturmaktadır. Sonuç olarak, dışsallıkların ve gelir eşitsizliklerinin olumsuz etkilerinin giderilmesi, devletin eğitime müdahalesinin iki temel gerekçesini oluşturmaktadır (Çokgezen ve Terzi, 2008).

2.7. Eğitim Harcamalarının Kamu Harcamaları İçerisindeki Yeri

Sosyal devletin bir gereği olarak ülkeler bilgi seviyesi yüksek bireysel ve evrensel bir kültüre sahip, sağlıklı bir toplum yetiştirmek için eğitime daha fazla önem vermeye başlamışlardır. Eğitim hizmetlerinde elde edilen kamusal faydanın özel faydadan yüksek olması bu alana yapılan harcamalarda artışı gerekli kılmaktadır. Ülkelerin gelişmiş, gelişmekte olan veya az gelişmiş ülke şeklinde sınıflandırılmasında milli gelirlerinden eğitim hizmetlerine ayırdıkları pay önemli bir göstere olarak kabul edilmektedir. Çünkü eğitim hizmetlerinin önemli olumlu dışsallıklar içerdiği için milli gelir ve bütçeden bu hizmetlere ayrılan pay arttıkça sosyal refah düzeyi yükselmektedir. Bu tür hizmetlere ayrılan kaynakların artması ve etkin kullanılması ile hem hizmetin kalitesi artmakta hem de kamu ekonomisinin gelir dağılımı fonksiyonu daha etkin bir şekilde işlemektedir. Bir diğer deyişle eğitim hizmetinin ortaya çıkardığı yoğun dışsal ekonomiler ile ülkelerin sosyal gelişmişlik düzeyi yükselmektedir (Ayrançör ve Tekdere, 2014).

Bütün bunlar ışığında devletin eğitime ayırmış olduğu payı incelerken önceki bölümlerde açıklanan kamu harcama sınıflandırmalarından idari sınıflandırma, fonksiyonel sınıflandırma ve ekonomik sınıflandırma esas alınacaktır.

2.7.1. Eğitim Harcamalarının İdari Sınıflandırma İçerisindeki Yeri

İdari (organik) sınıflandırma, kamu harcamasını yapan idari örgütlenme birimlerine göre yapılan bir sınıflandırma şeklidir. Cumhurbaşkanlığı, TBMM, Bakanlıklar, Üniversiteler... gibi idari birimlerin bütçe içerisindeki harcama miktarlarını gösterir. Bu sınıflandırmada Milli Eğitim ve YÖK'ün dışında diğer idari birimlerin eğitim harcamaları görülmemektedir. Bu sebepten idari sınıflandırmanın eğitim hizmetlerine yönelik yapılan harcamaların büyüklüğünü gösterme özelliği bulunmamaktadır.

2.7.2. Eğitim Harcamalarının Fonksiyonel Sınıflandırma İçerisindeki Yeri

Hizmet ya da harcamanın işlevi esas alınarak yapılan sınıflandırmaya fonksiyonel sınıflandırma denmektedir. Bu sınıflandırma devletin çeşitli faaliyetlere ne kadar kaynak ayırdığı ve yıllar itibarıyla yapılan harcamaların miktarının görülmesine imkân sağladığı için önemlidir. Türkiye'de eğitim hizmetleri Milli Eğitim Bakanlığı dışında YÖK' e bağlı olan Üniversiteler ve Yüksek Okullar, Milli Savunma Bakanlığı'na bağlı Askeri Liseler, Harp Okulları ve Akademileri, İçişleri Bakanlığına bağlı Polis Okulları ve Kolejleri gibi farklı idari birimler tarafından yerine getirilmektedir. Bir yıl içerisinde kamu fonlarının ne kadarının eğitim için kullanıldığını öğrenmek için hangi idari birim tarafından gerçekleştirilirse gerçekleştirilsin eğitim hizmetini ve bu hizmet sunumu için yapılan toplam harcama tutarını esas almak gerekir. Bu durumda eğitim hizmeti sunan kurumların eğitim alanındaki harcamaları tespit edilmeden eğitim sektörü için plân ve yıllık programlarda belirli bir hedef belirlemek güçleşebilir. Fonksiyonel sınıflandırma ile bu zorluğun ortadan kaldırılması mümkündür (Yardımcıoğlu, 2012:30).

2.7.3. Eğitim Harcamalarının Ekonomik Sınıflandırma İçerisindeki Yeri

Ekonomik sınıflandırma, kamu harcamalarının ekonomi üzerindeki etkilerine göre sınıflandırılmasıdır. Farklı ekonomik sınıflandırmalar olmakla birlikte genel kabul gören ekonomik sınıflandırma; reel (cari ve yatırım) harcamalar ve transfer harcamalarından oluşmaktadır. Devletin

eğitim harcamaları, öğretmen ve idareci maaş, yolluk, ek ders harcamaları olabileceği gibi faydası birden fazla yıla yayılan tesis, bina ve bilgi-işlem araç-gereç alımı şeklinde de olabilmektedir. Öğretmenlere yapılan maaş, yolluk, ek ders ödemeleri, okul binası temizlik, ısınma, elektrik gideri gibi harcamalar ekonomik sınıflandırma içerisinde reel harcamalar sınıflandırmasında cari harcamalar grubuna girmekte; yeni okul binası/derslik yapımı, bilgisayar/fen laboratuvarı kurulumu gibi yapılan harcamalar ise reel harcamalar içerisinde yatırım harcamaları grubuna girmektedir. Öğrencilere yapılan burs, yemek hizmeti, taşınmalı eğitim, ücretsiz ders kitabı, okul sütü ve üzüm dağıtımı, barınma giderleri ekonomik sınıflandırma içerisinde transfer harcamaları içerisinde yer almaktadır.

3. TÜRKİYE'DE KAMU KESİMİ EĞİTİM HARCAMALARI VE BU HARCAMALARIN ANALİZİ

Eğitim hizmeti, hem özel kesim hem de kamu kesimi tarafından üretilen yarı kamusal mal ve hizmetler kapsamında ele alınmaktadır. Eğitim hizmetinin yaydığı olumlu dışsallıklar ve toplumsal refahın artmasına sağladığı katkı nedeniyle önemli ekonomik ve sosyal etkiler meydana getirmektedir. Günümüzde ülkeler sosyal eşitsizliği azaltmak, bireysel ve sosyal kalkınmaya katkı sağlamak, üretkenliği ve verimliliği arttırmak ve ekonomik büyümeyi geliştirmek amacıyla eğitim ve öğretim kurumlarına yatırım yapmaya ağırlık vermektedirler (Ayrangör ve Tekdere, 2014).

3.1. Türkiye'de Kamusal Eğitim Harcamaları

3.1.1. 2006-2018 Yılları Arası Eğitim Bütçesi

Tablo 2'de 2006-2018 yılları arasında Milli Eğitim Bakanlığı, Yüksek Öğretim Kurumu ve ÖSYM bütçeleri ve toplam eğitim bütçe rakamları verilmiştir.

Tablo 2: 2006-2018 Yılları Arası Eğitim Bütçesi (TL)

YILLAR	MEB BÜTÇESİ	YÖK	ÖSYM	TOPLAM EĞİTİM BÜTÇESİ
2006	16.568.145.500	5.846.822.761	171.921.000	22.586.889.261
2007	21.355.634.000	6.586.692.000	191.717.000	28.134.043.000
2008	22.915.565.000	7.318.284.650	152.077.000	30.385.926.650
2009	27.446.778.095	8.772.719.225	150.170.000	36.369.667.320
2010	28.237.412.000	9.355.457.600	150.865.000	37.743.734.600
2011	34.112.163.000	11.503.927.500	160.192.000	45.776.282.500
2012	39.169.379.190	12.743.603.000	232.559.000	52.145.541.190
2013	47.496.378.650	15.227.760.500	291.996.000	63.016.135.150
2014	55.704.817.610	16.939.010.000	359.980.000	73.003.807.610
2015	62.000.248.000	18.493.252.000	364.238.000	80.857.738.000
2016	76.354.306.000	23.590.696.000	445.303.000	100.390.305.000
2017	85.048.584.000	25.620.450.000	408.536.000	111.077.570.000
2018	92.528.652.000	27.761.363.000	537.550.000	120.827.565.000

Kaynak: MEB Strateji Geliştirme Başkanlığı-Milli Eğitim İstatistikleri, 07.09.2018.
http://sgb.meb.gov.tr/www/icerik_goruntule.php?KNO=327 (Erişim Tarihi: 30.10.2018)

2006 yılında MEB'nin bütçesi 16.568.145.500 TL iken aradan geçen 13 yılda 92.528.652.000 TL'ye yükselmiş; Yüksek Öğretim Kurumu bütçesi 5.846.822.761 TL'den 27.761.363.000 TL'ye; ÖSYM bütçesi 171.921.000 TL'den 537.550.000 TL'ye çıkmıştır. MEB bütçesi aradan geçen 13 yılda % 458,5, YÖK bütçesi % 374,8 ve son olarak ÖSYM bütçesi ise % 212,7 artış olduğu tablodan anlaşılmaktadır. Ayrıca 2006 yılından 2018 yılına kadar toplam eğitim bütçesinde % 435 oranında artış görülmektedir. Bütçeden ayrılan paylardaki büyüklük ve artış oranları incelendiğinde eğitim harcamalarında en büyük payın MEB'e ayrıldığı, aynı zamanda 13 yılda en fazla pay artışının yine

MEB'na ait olduğu görülmektedir. MEB'ndan sonra eğitim harcamasında en fazla pay YÖK'na ait olup, bunu ÖSYM takip etmektedir.

3.1.2. Toplam Eğitim Bütçesinin GSMH İçerisindeki Payı

Gelişmiş ülke olma yolunda olan Türkiye'de kamu harcamaları içerisinde en büyük pay eğitim harcamalarına verilmektedir. Ancak eğitimden yararlanmakta olan nüfusun büyüklüğü, eğitim sektörü içerisinde çalışan personel sayısının fazlalığı, bölgelerarası eşitsizlikler, Gayri Safi Milli Hasıla oranı gibi birçok etken, yeterli kaynak ayrılması ve dağılımında sorunlarla karşılaşılmasına neden olmaktadır (Arabacı, 2011:103). MEB Strateji Geliştirme Başkanlığı tarafından hazırlanan 2017-2018 Örgün Öğretim İstatistiklerinden alınan Tablo 3'de 2006-2018 yılları arası eğitime ayrılan toplam (MEB+YÖK+ÖSYM) bütçenin GSYİH içerisindeki payı gösterilmektedir.

Tablo 3: Toplam Eğitim Bütçesinin GSYİH İçerisindeki Payı

YILLAR	TOPLAM EĞİTİM BÜTÇESİ	GSYİH	EĞİTİM BÜTÇESİNİN GSYİH ORANI (%)
2006	22.586.889.261	758.390.785.210	2,98
2007	28.134.043.000	843.178.421.420	3,34
2008	30.385.926.650	950.534.250.715	3,20
2009	36.369.667.320	952.558.578.826	3,82
2010	37.743.734.600	1.098.799.348.446	3,43
2011	45.776.282.500	1.297.713.210.117	3,53
2012	52.145.541.190	1.416.798.489.819	3,68
2013	63.016.135.150	1.567.289.237.901	4,02
2014	73.003.807.610	1.748.167.816.609	4,18
2015	80.857.738.000	2.338.647.000.000	3,46
2016	100.390.305.000	2.608.526.000.000	3,85
2017	111.077.570.000	3.035.450.000.000	3,66
2018	120.827.565.000	3.445.782.000.000	3,51

Kaynak: MEB Strateji Geliştirme Başkanlığı-Milli Eğitim İstatistikleri, 07.09.2018.
http://sgb.meb.gov.tr/www/icerik_goruntule.php?KNO=327 (Erişim Tarihi: 30.10.2018)

Toplam eğitim bütçesinin GSYİH'ya oranı 2008 yılı hariç, 2006 yılından 2015 yılına kadar kademeli olarak artmış ve Toplam Eğitim Bütçesi/GSYİH oranı %2,98'den %4,18'e çıkmıştır. Ancak bu artışın 2015 yılından itibaren tersine dönmüş olduğu gözlemlenmektedir. Eğitim harcamaları, ekonomik gelişmelere paralel bir seyir izlemekte ve kriz ortamlarında uygulanan sıkı maliye politikalarının neticesi olarak eğitime ayrılan kaynaklar olumsuz etkilenmektedir.

3.1.3. Toplam Eğitim Bütçesinin Konsolide Bütçe Harcamaları İçerisindeki Payı

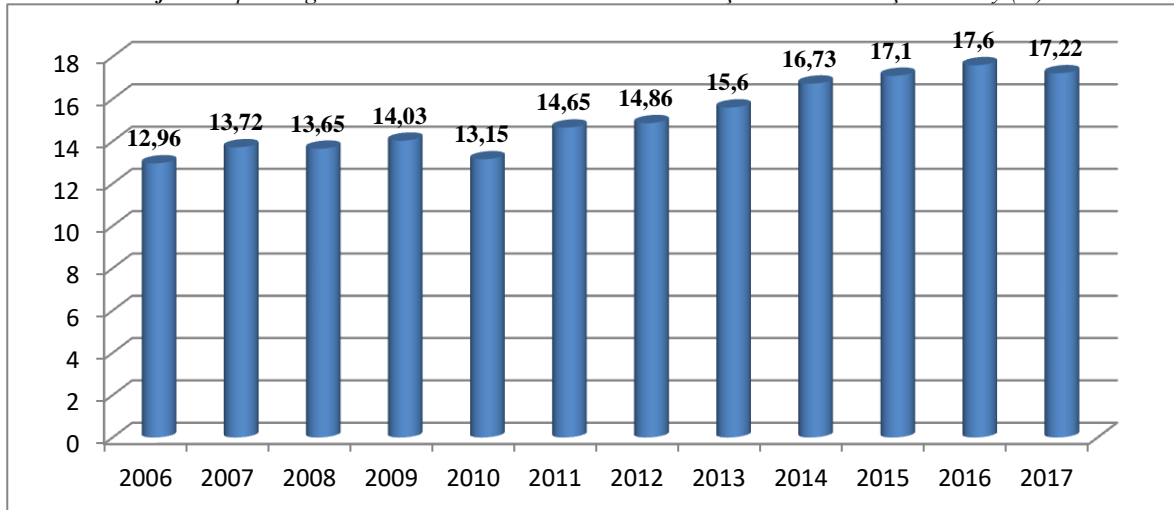
Bütçeler her yıl yapılması planan gider tahminlerinin yer aldığı harcamalara izin ve yetki veren bir kanundur. Gerek idari birimler bazında gerek ise fonksiyonel gider grupları halinde yapılacak harcama büyüklükleri yer alır. Bütçe büyüklükleri içerisinde karşılaştırma yaparak, harcamalar üzerinden politikacıların harcama alanlarına bakış açıları gözlemlenebilir. Tablo 4'de Türkiye'de toplam eğitim harcamalarının bütçe harcamaları içerisindeki payları gösterilmektedir.

Tablo 4: Toplam Eğitim Bütçesinin Merkezi Yönetim Bütçe Harcamaları İçerisindeki Payı (2006-2018)

YILLAR	TOPLAM EĞİTİM BÜTÇESİ	MERKEZİ YÖNETİM BÜTÇE HARCAMALARI	TOPLAM EĞİTİM BÜTÇESİNİN BÜTÇE HARCAMALARINDAKİ PAYI (%)
2006	22.586.889.261	174.321.617.000	12,96
2007	28.134.043.000	204.988.546.000	13,72
2008	30.385.926.650	222.553.217.000	13,65
2009	36.369.667.320	259.155.933.000	14,03
2010	37.743.734.600	286.981.304.000	13,15
2011	45.776.282.500	312.572.607.000	14,65
2012	52.145.541.190	350.948.318.000	14,86
2013	63.016.135.150	404.045.669.000	15,60
2014	73.003.807.610	436.432.901.000	16,73
2015	80.857.738.000	472.942.746.000	17,10
2016	100.390.305.000	570.506.708.000	17,60
2017	111.077.570.000	645.124.278.000	17,22

Kaynak: MEB Strateji Geliştirme Başkanlığı-Millî Eğitim İstatistikleri, 07.09.2018. Merkezi Yönetim Bütçe Harcamaları <http://www.bumko.gov.tr/TR,165/merkezi-yonetim-butce-giderleri-2006-2017.html> adresinden derlenmiştir.

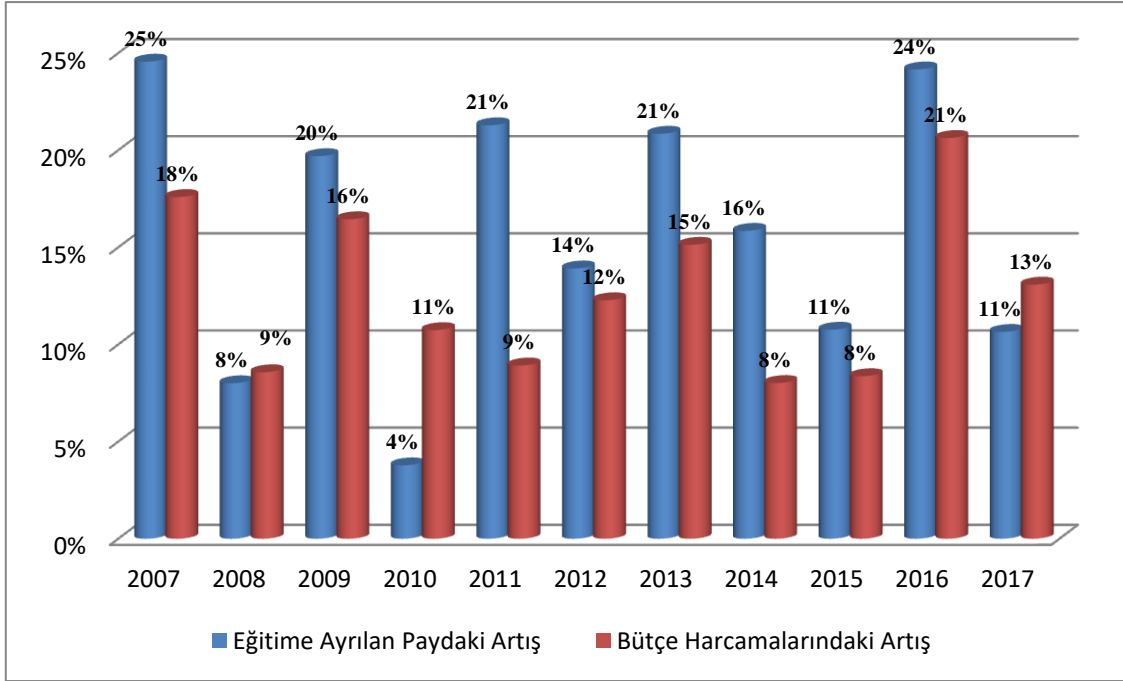
2006 ile 2018 yılları arasında hem toplam eğitim bütçesi hem de bütçe harcamalarında artan oranda bir değişme görülmektedir. Bu dönemde meydana gelen toplam eğitim harcamalarındaki artış ile bütçe harcamalarındaki artış karşılaştırıldığında; toplam eğitim harcamaları % 435 artmış; buna mukabil merkezi yönetim bütçe harcamalarındaki artış ise % 226 olmuştur. Eğitim harcamalarındaki artışın toplam harcamalardaki artıştan daha fazla olduğu görülmektedir. Eğitime ayrılan paydaki artışın toplam harcamalardaki artıştan daha fazla olması eğitim politikalarının kamu otoritesi tarafından önemsenmesinden kaynaklandığını söyleyebiliriz. Gerek bina, gerek eğitim araç-gereçlerinin öğrencilere ücretsiz sunumu, gerek ilave derslik yapımı gibi eğitim yatırımlarına önem verilmiş böylelikle eğitimin önündeki niceliksel olumsuzluklar aşılmaya çalışılmıştır.

Grafik 1: Toplam Eğitim Harcamalarının Merkezi Yönetim Bütçe Harcamaları İçindeki Payı(%)

Kaynak: Merkezi Yönetim Bütçe Harcamaları <http://www.bumko.gov.tr/TR,165/merkezi-yonetim-butce-giderleri-2006-2017.html>

2006-2017 yılları arasında eğitime ayrılan pay incelendiğinde 2008, 2010 ve 2017 yılları hariç diğer yıllarda artış göstermiş, 2006 yılında merkezi yönetim bütçe giderleri içerisinde eğitime ayrılan pay %12,96, 2017 yılında bu pay %17,22 olmuştur. Yine aynı dönemde merkezi yönetim bütçe harcamaları içerisinde eğitim harcamaları 2006 yılında %12,96 oranı ile son 13 yılın en düşük seviyesinde gerçekleşmiştir. Eğitim harcamalarının bütçe harcamaları içerisindeki en yüksek olduğu yıl ise %17,60 ile 2016 yılıdır.

Grafik 2: Bir Önceki Yıla Göre Eğitim Harcamalarında ve Merkezi Yönetim Bütçe Harcamalarındaki Artış

Kaynak: Merkezi Yönetim Bütçe Harcamaları <http://www.bumko.gov.tr/TR,165/merkezi-yonetim-butce-giderleri-2006-2017.html>

Grafik 2, son 11 yıl içerisindeki toplam eğitim harcamaları ile merkezi yönetim bütçe harcamalarının bir önceki yıla göre artış oranlarını göstermektedir. 2008 ve 2010 yıllarındaki bir önceki yıla göre eğitim harcamalarındaki artış bütçe harcamalarındaki artışın gerisinde kalmış diğer yıllarda ise eğitim harcamalarındaki artış bütçe harcamalarındaki artışın üzerinde olmuştur. Eğitim harcamalarındaki artış diğer kamu harcamalarında yaşanan artışın üzerinde gerçekleşmiştir. Bu durum siyasal karar vericilerin, eğitim hizmetlerine yönelik yapılacak harcamalara toplam harcamalar içerisinde daha fazla pay vermesinin bir göstergesi olarak ifade edilebilir. Gerek artan nüfus, gerekse teknik ve bilimsel gelişmeler ışığında hızla değişen dünya koşullarına ayak uyduracak nesiller yetiştirmek her ülkenin geleceği için son derece önemli konulardan biridir.

Tablo 5: 2005 -2018 Yılları Arası Öğrenci, Okul ve Öğretmen/Öğretim Elemanı Sayılarının Karşılaştırılması(Kamu)

EĞİTİM SEVİYESİ	ÖĞRENCİ -ÖĞRETMEN - OKUL	2005-2006 ÖĞRETİM YILI	2017-2018 ÖĞRETİM YILI	Değişim %
Okul Öncesi	Öğrenci Sayısı	550.146	1.264.733	129,89
	Öğretmen Sayısı	8.248	25.688	211,45
	Okul Sayısı	2.881	4.855	68,52
Temel Eğitim (İlk-Ortaokul)	Öğrenci Sayısı	10.484.845	10.139.214	-3,30
	Öğretmen Sayısı	370.316	570.467	54,05
	Okul Sayısı	34.262	40.225	17,4
Ortaöğretim	Öğrenci Sayısı	3.181.584	5.129.589	61,23
	Öğretmen Sayısı	170.797	284.519	66,58
	Okul Sayısı	6.785	8.794	29,61
Yaygın Eğitim	Öğrenci Sayısı	1.770.088	6.882.837	288,84
	Öğretmen Sayısı	11.839	13.954	17,86
	Okul Sayısı	1.984	1.397	-29,59
Yüksek Öğretim (Devlet)	Öğrenci Sayısı	2.073.428	6.963.903	235,86
	Öğretim Elemanı Sayısı	79.555	134.689	69,30
	Okul Sayısı	77	129	67,53

Kaynak: Okulöncesi, temel eğitim, ortaöğretim ve yaygın eğitim verileri MEB Strateji Geliştirme Başkanlığının 2005-2006 ve 2017-2018 yıllarında yayınladığı Örgün Öğretim İstatistiklerinden http://sgb.meb.gov.tr/meb_ivs_dosyalar/2018_09/06123056_meb_istatistikleri_organ_egitim_2017_2018.pdf; yükseköğretim verileri ise <https://istatistik.yok.gov.tr/> adresinden derlenmiştir.

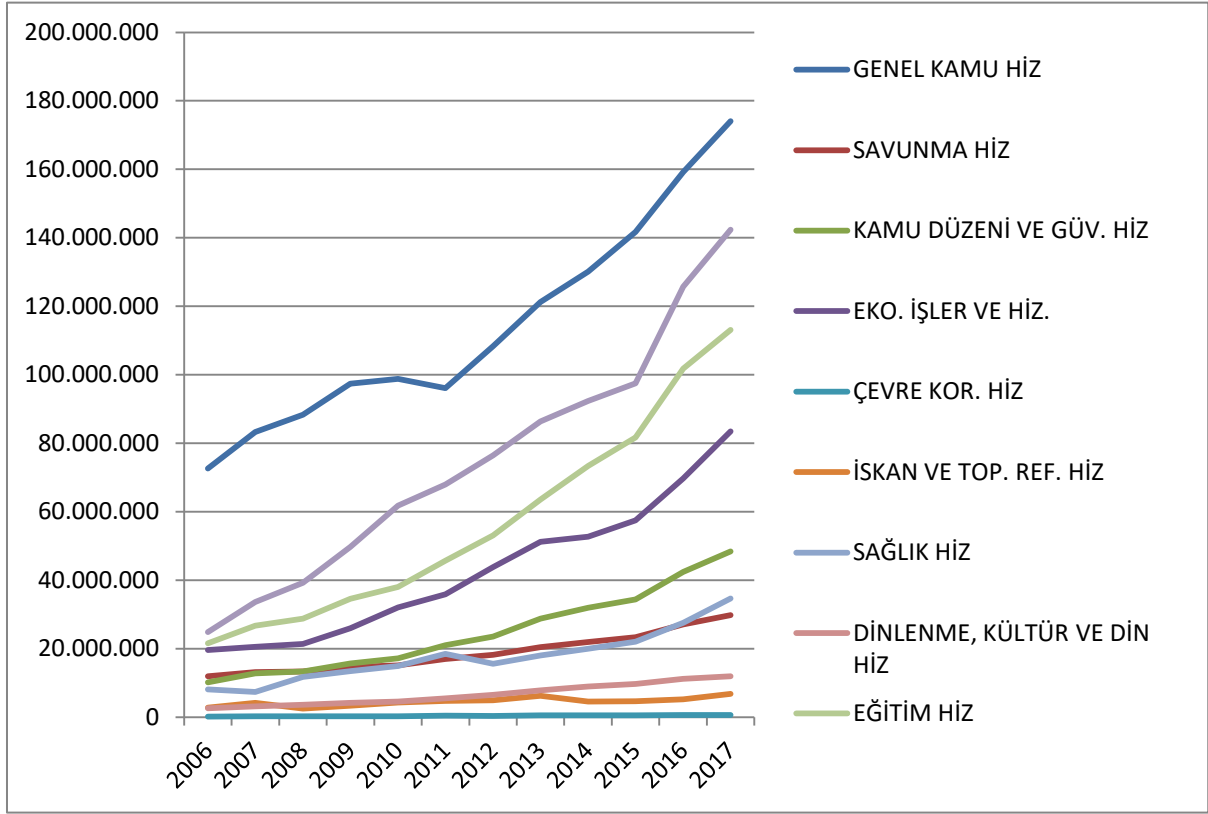
Tablo 5’de kamuya ait, okul öncesi, temel eğitim (ilkokul-ortaokul), ortaöğretim (lise) ve yükseköğretimde okuyan öğrenci, buralarda görev yapan öğretmen/öğretim elemanı ve bu faaliyetlerin yürütüldüğü okul/kurum sayıları 2005-2006 ile 2017-2018 öğretim yılları arası karşılaştırılmalı olarak verilmiştir.

2005 – 2006 öğretim yılında okulöncesi, temel eğitim, ortaöğretim, yükseköğretim ve yaygın eğitimde öğrenim gören öğrenci sayıları toplamı 18.060.091 iken bu rakam 2017-2018 öğretim yılına gelindiğinde 30.380.276’ya yükselmiştir. Okul ve kurumlarda görev yapan öğretmen/öğretim elemanı sayıları da aynı dönemde 640.755’den 1.029.317’ye, eğitim ortamı olarak okul/üniversite sayıları 77’den 129’a yükselmiştir. Görüldüğü üzere son 12 eğitim öğretim yılında öğrenci sayısı %68,32 görev yapan öğretmen/öğretim elemanı sayıları ise %60,4 artmıştır. Buna mukabil okul/kurum sayılarındaki artış oranı ise %41,4’de kalmıştır.

2007-2017 yılları arasında yıllık nüfus artış hızı ortalama %13,5 olmuştur³. Aynı dönemde eğitim harcamalarındaki artışın, nüfus artış oranından daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu da eğitime katılan nüfus oranından daha fazla eğitime yatırım yapıldığı, gerek sınıflardaki öğrenci mevcutlarının azaltılması, gerekse öğretmen başına düşen öğrenci sayılarının düşürülme çabası olarak karşımıza çıkmaktadır.

³ http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=1591

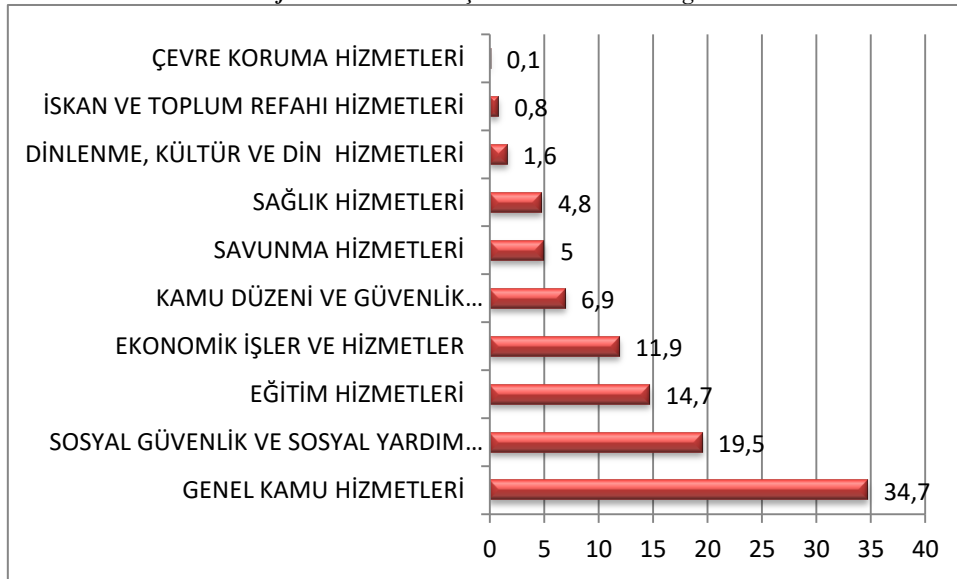
Grafik 3: Kamu Harcamalarının Dağılımı

Kaynak: <http://www.bumko.gov.tr/TR,165/merkezi-yonetim-butce-giderleri-2006-2017.html>

Grafik 4’de 2006-2017 yılları kamu harcamalarının fonksiyonel dağılımları yer almaktadır. Grafik incelendiğinde bütçe giderleri içerisinde Genel Kamu Hizmetlerinin yani yasama, yürütme organları, finansal ve mali işler, dış hizmetler, dış ekonomik yardımlar, temel araştırma hizmetleri, borç yönetim giderlerinin en büyük pay sahip olduğu görülmektedir. Kamu harcamaları içerisinde ikinci sırada büyüklüğe sahip kamu harcaması Sosyal Güvenlik ve Sosyal Yardım harcamalarıdır. Bu gruptaki yaşlılık yardımları, ölüm, malullük yardımları, aile çocuk hizmetleri, işsizlere yardım hizmetleri vb giderler bulunmaktadır. Kamu harcamaları içerisinde üçüncü en büyük payı Eğitim Hizmetleri almaktadır.

Grafik 4: 2018 Yılı Bütçe Harcamalarının Dağılımı

Kaynak: Veriler <http://www.bumko.gov.tr/TR,8087/butce-turleri-itibariyle-a-cetveli-icmalleri.html> adresinden alınmıştır.

Kamu ekonomisinde eğitim harcamalarının analizinde eğitim harcamalarının diğer kamu harcamaları ile mukayesesi önemli olup, bu karşılaştırma sonucunda siyasal karar vericilerin eğitime vermiş olduğu önem daha net ortaya koyulmuş olmaktadır. Grafik 5’de 2018 yılı Merkezi Yönetim Bütçesi’nin fonksiyonel sınıflandırması yer almaktadır. Fonksiyonel sınıflandırmada kamu hizmetleri 10 grupta toplanmaktadır. Grafikten elde edilen verilere göre bu hizmetler için ayrılan ödeneklerin Merkezi Yönetim Bütçesi toplam ödeneği içerisindeki payları şu şekildedir

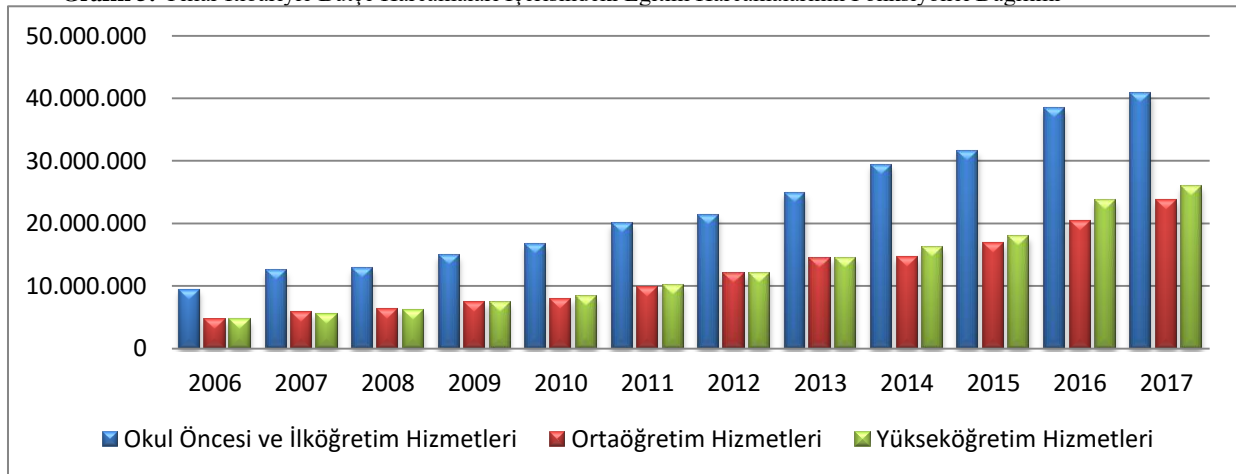
✓ Genel Kamu Hizmetleri	: % 34,7
✓ Sosyal Güvenlik Ve Sosyal Yardım Hizmetleri	: % 19,5
✓ Eğitim Hizmetleri	: % 14,7
✓ Ekonomik İşler Ve Hizmetler	: % 11,9
✓ Kamu Düzeni Ve Güvenlik Hizmetleri	: % 6,9
✓ Sağlık Hizmetleri	: % 5
✓ Savunma Hizmetleri	: % 4,8
✓ Dinlenme, Kültür Ve Din Hizmetleri	: % 1,6
✓ İskan Ve Toplum Refahı Hizmetleri	: % 0,8
✓ Çevre Koruma Hizmetleri	: % 0,1

Görüldüğü üzere 2018 yılında Merkezi Yönetim Bütçesi’nde en fazla ödenek ayrılan kamu hizmeti genel kamu hizmetleri olmuştur. Genel kamu hizmetlerini sırasıyla sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetleri ve eğitim hizmetleri izlemektedir. Bütçeden en az payı ise çevre koruma hizmetleri almaktadır. 2018 yılı bütçesinde eğitim hizmetlerine yapılan harcamalar %14,7 ile üçüncü sırada yer almaktadır. Bütçe harcamaları içerisinde birinci sırada devletin genel işleyişi ile ilgili harcamalar yer almakta, ikinci ve üçüncü sırada ise sosyal devlet olmanın gereği olarak yapılan harcamalar gelmektedir. Gerek eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması, gerekse sosyal güvencesi olmayan, herhangi bir geliri olmayan, bir işte çalışamayacak olanlara yardımın yapılması devletten beklenen en temel görevlerin başında gelmektedir.

3.1.4. Bütçe Harcamaları İçerisindeki Eğitim Harcamalarının Dağılımı

Grafik 5’de 2006 ve 2017 yılları arasında bütçe harcamaları içerisindeki Eğitim Hizmetleri harcamalarının dağılımları gösterilmiştir.

Grafik 5: Yıllar İtibariyle Bütçe Harcamaları İçerisindeki Eğitim Harcamalarının Fonksiyonel Dağılımı

Kaynak: Veriler <http://www.bumko.gov.tr/TR,165/merkezi-yonetim-butce-giderleri-2006-2017.html> adresinden alınmıştır.

2006 ve 2017 yılları içerisinde Eğitim Hizmetleri sınıfında yapılan harcamaların dağılımı incelendiğinde en fazla eğitim harcamasının okul öncesi ve ilköğretim hizmetlerine yapıldığı, ikinci sırada ise ortaöğretim ve üçüncü sırada yükseköğretim hizmetleri için yapıldığı görülmektedir. Eğitim hizmetleri içerisinde okul öncesi ve ilköğretime ayrılan payların ortaöğretime ve yükseköğretime oranla fazla olması öğrenci, öğretmen ve okul sayıları bakımından, okul öncesi ve ilköğretim sayısal yoğunluğundan kaynaklandığı ifade edilebilir. En fazla öğrenci okulöncesi ve temel öğretim seviyesinde bulunmaktadır. Aynı zamanda okul öncesi ve temel öğretimde görev yapan öğretmen sayısı diğer seviyelerde görev yapan öğretmenlerden daha fazladır.

3.1.5. MEB Bütçesinin Ekonomik Sınıflandırmaya Göre Dağılımı

Aynı özellikleri ihtiva eden ve ekonomiye etkileri bakımından giderlerin birlikte sunulması ekonomik sınıflandırmayı ifade etmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı'na tahsis edilen ödeneklerin ekonomik sınıflandırmaya göre dağılımı aşağıda Tablo 6'da yer almaktadır.

Tablo 6: 2018 MEB Bütçesinin Ekonomik Sınıflandırmaya Göre Dağılımı ve 2017 Yılı Ödeneğine Oranı

ÖDENEK TÜRÜ	2017 YILI BÜTÇESİ	2018 YILI BÜTÇESİ	DEĞİŞİM (%)
Personel Gideri	58.552.662.000	63.503.243.000	8,45
Sosyal Güvv Kur. Dev. P. Gid.	8.926.306.000	9.785.948.000	9,63
Mal ve Hizmet Alım Giderleri	8.106.505.000	8.693.097.000	7,24
Cari Transferler	2.202.960.000	2.784.739.000	26,41
Sermaye Giderleri	7.237.121.000	7.737.121.000	6,91
Sermaye Transferleri	23.030.000	24.504.000	6,40
Toplam	85.048.584.000	92.528.652.000	8,80

Kaynak: MEB Strateji Geliştirme Başkanlığı, 2017-2018 Örgün Öğretim İstatistikleri bülteninden alınmıştır.

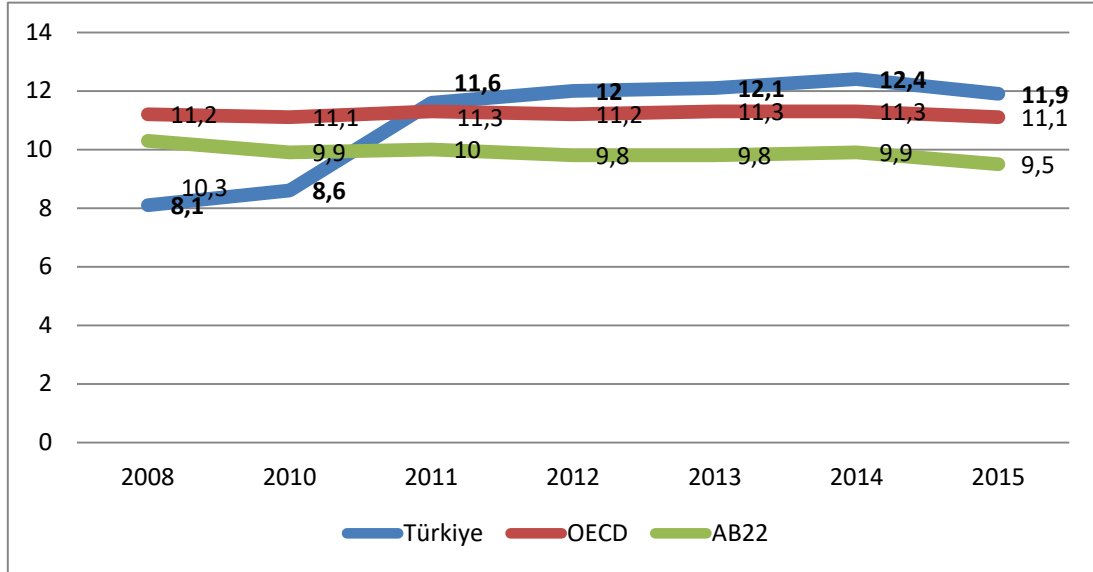
Tablo 6'daki veriler incelendiğinde 2017 yılı MEB bütçesinin yaklaşık %68,9 personel giderlerine; %10,5'i Sosyal Güvenlik harcamalarına; %9,5'i mal ve hizmet alımlarına, %8,5'i sermaye giderlerine; %2,5'si cari transferlere ayrıldığı görülmektedir. Yine bu tablodan MEB'nin en önemli gider kaleminin, okullarda eğitim öğretim faaliyetlerini yürüten öğretmenlere ve idari hizmetlerde çalışan eğitimcilere yapılan maaş, ek ders, yolluk gideri olduğu ve büyüklük bakımından ikinci sırayı çalışanların sosyal güvenlik ödemelerine yapılan ödemelerin takip ettiği anlaşılmaktadır.

3.2. Türkiye'deki Eğitim Harcamalarının OECD Ülkeleri İle Karşılaştırılması

Gerek bireye, gerekse topluma sağladığı dışsal faydalar sebebiyle eğitim yatırımları ülkelerin gelişmesine önemli katkı sağlamaktadır. Bundan dolayıdır ki ülkeler her geçen gün eğitime daha fazla pay ayırmakta, hem beşeri hem iktisadi gelişmenin sağlanması, diğer ülkelerle rekabette öne geçme çabaları içinde bulunmaktadır. Ülkelerin eğitime ayırdıkları payların karşılaştırılması sonucunda gelişme yolunda katedilen mesafeye yönelik durum tespiti yapılabilecektir. Ülkemizde kamu kesimi tarafından gerçekleştirilen eğitim harcamaları OECD ülkeleri ile karşılaştırıldığında eğitime ilişkin harcamaların boyutu daha net görülebilecektir.

3.2.1. Eğitim Harcamalarının Toplam Harcamalar İçindeki Payının Türkiye OECD Karşılaştırılması

Eğitim harcamalarının toplam kamu harcamaları içindeki payı karar vericilerin eğitime bakışını ortaya koyan önemli göstergelerin biridir. Bu aynı zamanda diğer ülkelerle mukayese edebilmeyi de sağlamaktadır. Grafik 6'da OECD-AB22 ve Türkiye'de eğitim harcamalarının bütçe/toplam kamu harcamalarına oranı verilmiştir.

Grafik 6: Eğitim Üzerine Toplam Kamu Harcamaları (Türkiye, OECD, AB22)

Kaynak: OECD-Education At A Glance 2017 ve Education At A Glance 2018

Eğitim harcamalarının kamu harcamalarına oranları Türkiye - OECD - AB22 ülkeleri karşılaştırıldığında 2008 ve 2010 yıllarında, Türkiye'nin OECD ve AB ülke ortalamalarının gerisinde kaldığı görülmektedir. Buna mukabil 2011 ve sonraki yıllarda Türkiye'nin eğitime ayırdığı payın kamu harcamaları içerisindeki payı hem OECD hem de AB ülkelerinin eğitime ayırdıkları payları geçmiş bulunmaktadır. Türkiye 2010 yılından itibaren OECD ve AB ülke ortalamalarının üzerinde eğitime pay ayırmaktadır.

3.2.2. Öğrenci Başına Yapılan Eğitim Hizmetlerinin Türkiye-OECD Karşılaştırması

Eğitim harcamalarının toplam kamu harcama büyüklükleri içindeki payı, diğer ülkelerle karşılaştırma yapabilmek için önemli göstergelerden biridir. Ancak ülkelerin demografik yapılarındaki farklılıklar sebebiyle böyle bir karşılaştırma tek başına yeterli sonuçları ortaya koymamaktadır. Bunun için öğrenci başına yapılan harcama miktarında bilinmesi gerekmektedir.

Tablo 7'de OECD ülkelerinin 2016 yılı ilköğretimden yükseköğrenime kadar öğrenci başına yapılan eğitim harcamalarının tutarı verilmiştir.

Tablo 7: OECD-Türkiye Öğrenci Başına Yapılan Eğitim Harcamaları - 2015 (\$)

SIRA NO	ÜLKELER	ÖĞRENCİ BAŞINA EĞİTİM HARCAMASI	SIRA NO	ÜLKELER	ÖĞRENCİ BAŞINA EĞİTİM HARCAMASI
1	Lüksemburg	22.430	20	İspanya	9.130
2	ABD	16.518	21	Slovenya	8.778
3	Norveç	15.705	22	Slovak Cumhuriyeti	8.477
4	Avusturya	15.043	23	Estonya	8.133
5	Birleşik Krallık	13.355	24	Çek Cumhuriyeti	7.919
6	İsveç	13.289	25	Letonya	7.595
7	Belçika	12.900	26	Polonya	7.400
8	Avustralya	12.829	27	Macaristan	6.346
9	Hollanda	12.730	28	Şili	5.986
10	Almanya	12.139	29	Yunanistan	5.470
11	Japonya	12.120	30	Türkiye	4.652
12	Finlandiya	11.518	31	Meksika	3.611

13	İzlanda	11.499	32	Kanada	x
14	Kore	11.143	33	Danimarka	x
15	Fransa	11.106	34	İsrail	x
16	Yeni Zelenda	10.392	35	İsviçre	x
17	İrlanda	9.439	36	AB	10.555
18	İtalya	9.308	37	OECD	10.520
19	Portegiz	9.153			

Kaynak: OECD, Education At A Glance 2018 https://www.oecd-ilibrary.org/education/education-at-a-glance-2018_eag-2018-en

2015 yılında OECD ülkelerinde öğrenci başına yapılan eğitim harcamalarını gösteren Tablo 7 incelendiğinde, öğrenci başına en yüksek eğitim harcamasını 22.430 dolar ile Lüksemburg'un yaptığını görülmektedir. Bunu ikinci sırada ABD 16.518 dolar ile takip etmektedir. Türkiye ise bu sıralamada 4.652 dolar ile 30. sırada yer almaktadır. Türkiye öğrenci başına yaptığı harcama ile 10.520 dolar olan OECD ve 10.555 dolar olan AB ortalamasının da altında yer almaktadır.

Her bir eğitim seviyesinde öğrenci başına yapılan harcamaların ayrı ayrı incelendiğinde hangi öğretim seviyesindeki öğrencilere daha fazla harcamanın yapıldığı görülecektir. Bu kapsamda Tablo 8'de 2015 yılında ilkokuldan yükseköğretime kadar eğitim seviyelerine göre öğrenci başına yapılan eğitim harcamalarının Türkiye-OECD-AB ülkelerinin ortalamaları karşılaştırılması yer almaktadır.

Tablo 8: Türkiye-OECD ve AB Eğitim Seviyelerine Göre Öğrenci Başına Yapılan Eğitim Harcamaları-2015 (\$)

	İLKOKUL	ORTAOKUL	ORTAÖĞRETİM	YÜKSEKÖĞRETİM
Türkiye	4.134	3.491	3.511	8.901
OECD	8.631	9.941	10.010	15.656
AB	8.656	10.171	10.105	15.998

Kaynak: OECD, Education At A Glance 2018 https://www.oecd-ilibrary.org/education/education-at-a-glance-2018_eag-2018-en

Tabloya göre Türkiye'de ilkokulda öğrenci başına 4.134 dolar harcama yapılmıştır. Ortaokulda öğrenim gören öğrenciler için 3.491 dolar, lise öğrencileri için 3.511 dolar ve yükseköğrenimdeki öğrenciler için öğrenci başına 8.901 dolar harcama yapılmıştır. OECD ülkelerindeki ortalama öğrenci başına harcama ilkokuldan üniversiteye yükselirken, Türkiye'de bu harcamalar ilkokulda ortaokul ve lise seviyesindeki öğrencilere yapılan harcamalardan daha fazla olduğu görülmektedir.

3.2.3. Eğitim Harcamalarının GSYH'ya Oranı Türkiye-OECD Karşılaştırması

Ülkelerin gerek demografik gerek sosyolojik ve gerekse idari yapılarındaki farklılık sebebiyle eğitim harcamalarının, ülkeler arasında karşılaştırılabilirliği zordur. Karşılaştırmalardan anlamlı sonuçlar çıkarabilmek için eğitim harcamalarının o ülkenin GSYH'daki oranına bakılması gerekmektedir. Grafik 9'de OECD ülkelerinin eğitim harcamalarının GSYH'ya oranları verilmiştir.

Tablo 9: Eğitim Harcamalarının GSYH'ya Oranı (2015)

SIRA NO	ÜLKELER	GSYİH DAN EĞİTİM HARCAMALARINA AYRILAN PAY %	SIRA NO	ÜLKELER	GSYİH DAN EĞİTİM HARCAMALARINA AYRILAN PAY %
1	Noveç	6,4	20	Türkiye	4,8
2	Yeni Zelenda	6,3	21	Estonya	4,7
3	Birleşik Krallık	6,2	22	Polanya	4,6
4	ABD	6,1	23	İspanya	4,4
5	Şili	6,1	24	Slovak Cumhuriyeti	4,4
6	Avustralya	6,0	25	Slovenya	4,3
7	İsrail	6,0	26	Almanya	4,2
8	Kanada	6,0	27	Japonya	4,1
9	İzlanda	5,8	28	İtalya	3,9
10	Kore	5,8	29	Çek Cumhuriyeti	3,8
11	Belçika	5,7	30	Macaristan	3,8
12	Finlandiya	5,7	31	Yunanistan	3,8
13	Hollanda	5,4	32	İrlanda	3,5
14	İsveç	5,3	33	Lüksemburg	3,5
15	Meksika	5,3	34	Danimarka	x
16	Fransa	5,2	35	İsviçre	x
17	Portegiz	5,2	36	OECD	5,0
18	Avusturya	4,9	37	AB	4,6
19	Letonya	4,9			

Kaynak: Kaynak: OECD, Education At A Glance 2018 https://www.oecd-ilibrary.org/education/education-at-a-glance-2018_eag-2018-en

Eğitim hizmetlerine yapılan harcamaların GSYH oranları incelendiğinden Türkiye'nin yapmış olduğu eğitim harcamasının GSYH oranı 4,8 (2015) olduğu görülmektedir. OECD ülkelerinin eğitim harcamalarının GSYH oranı ise % 5 olup Türkiye'nin eğitim harcamalarının GSYH oranının OECD ülkeler ortalamasının altındadır. Ancak Türkiye'nin eğitim harcamalarının GSYH oranı, AB ülkelerinin ortalamasının üzerinde olduğu görülmektedir.

OECD ülkelerinin içerisinde öğrenci başına yapılan harcamaların sıralamasında 30. sırada yer alan Türkiye, eğitim hizmetlerinin GSYH oranında ise 20. sırada yer almaktadır. Türkiye'nin eğitim hizmetlerine yaptığı harcamanın GSYH oranı 2004'de 2,4, 2012 yılında 3,9 iken, bu oran 2013 yılına gelindiğinde 4,6 2015 yılında 4,8 oranında gerçekleşmiştir. Bu yükselişe rağmen, 2015 yılı OECD ortalaması olan %5,0'in altında kalmıştır.

SONUÇ

Eğitim, bireylerin kabiliyetlerinin geliştirilmesini, istenilen davranışları kazanmasını, içinde bulunduğu toplumun değerlerini sahiplenmesini sağlayan uzun soluklu bir süreçtir. Eğitimin hem bireye sağladığı faydalar hem de topluma sağladığı olumlu dışsallıklar bulunmaktadır. Eğitime yapılan yatırım, ekonomik büyümeyi sağlamakta, üretimi artırmakta, gelirin dağılımında adaleti sağlamaktadır. Bu nedenle, ülkeler sosyal adalet ve eşitlik saikiyle eğitime büyük oranda kaynak ayırmaktadır.

Ülkemizde de genel kamu hizmetleri ve sosyal güvenlik harcamalarından sonra bütçede en fazla pay eğitim hizmetlerine ayrılmaktadır. Yaklaşık olarak 2002 yılında yaklaşık 7,5 milyar TL olan eğitim bütçesi 2017 yılına geldiğimizde 110 milyar TL'yi aşmıştır. 8 yıllık eğitimden 12 yıllık eğitime geçilmesi, her geçen gün sınıflardaki öğrenci sayılarını azaltmak için yeni dersliklerin yapılması, okulların teknolojik ihtiyaçlarının giderilmesi, öğrencilere ücretsiz ders kitaplarının temin edilmesi, coğrafi şartlar gereği bulunduğu bölgede okul olmayan öğrencilerin taşınması gibi sebeplerden dolayı Türkiye'nin eğitim bütçesinde son yıllarda çok büyük artışlar görülmektedir.

Buna karşılık ülkemizin gerek öğrenci başına yapılan eğitim harcamalarında gerekse eğitim harcamalarının GSMH içindeki payında OECD ülkeleri ile karşılaştırıldığında, bu ülkelerin gerisinde olduğu görülmektedir. 2002'de ortaöğretimde net okullaşma oranı % 50,57 iken, 2014-2015 de % 79,37'a; yükseköğretim de 14,65'den % 39,49'a yükselmiştir. Yani ortaöğretim seviyesinde okul yaşı gelmiş her 100 öğrenciden 50'si okula giderken 2014-2015 öğretim yılında bu rakam 80'e çıkmıştır. Bu da yapılan eğitim harcamaları öğrenci sayılarındaki artışa bağlı olarak, bunu karşılayacak okul-öğretmen-ders kitabı gibi temel ihtiyaçlara harcanmıştır. Ancak yoksulluk sınırının yaklaşık 4.000 TL ve asgari ücretin 1.300 TL olduğu ülkemizde eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması, sanayileşmemizin sağlanması, ekonomik kalkınmamızın gerçekleştirilebilmesi için eğitime ayrılan payın daha da artırılmasını yerinde olacaktır.

2000 yılından itibaren her üç yılda bir OECD üyesi ülkeler ve diğer katılımcı ülkelerdeki (dünya ekonomisinin yaklaşık olarak %90'ı) zorunlu eğitimi bitiren öğrencilerin modern toplumda yerlerini alabilmeleri için gereken temel bilgi ve becerilere ne ölçüde sahip olduklarını ölçmeyi hedefleyen PISA araştırmaları yapılmaktadır. 72 ülkenin katıldığı 2015 yılı araştırma sonuçlarına göre Türkiye matematik okur-yazarlığında 2012 yılında 44. sıradayken 2015 yılında 49'a gerilemiş; fen bilimlerinde 2012 yılında 43. sırada iken 52. sıraya, okumada ise 2012 yılında 41. sırada iken 50'ye gerilemiştir. Eğitimde yapılan yatırımların niceliksel olarak artış göstermesine rağmen, açıklanan Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı Araştırması Raporu olan PISA'da sonuçların istenen seviyede olmadığı, yapılan yatırımlara rağmen eğitim çıktılarında iyileşme yerine gerileme yaşandığı görülmektedir. Bu durum ışığında yapılacak harcamaların belirlenmesinde eğitimde niteliğin artırılmasının göz önünde bulundurulması yerinde olacaktır. Fiziki ihtiyaçların giderilmesinin yanında öğrencilerin araştırma ve öğrenmeleri üzerine çalışma yapma imkanlarının artırılması ile eğitim sisteminin daha nitelikli insanlar yetiştirmesi sağlanacaktır.

KAYNAKÇA

- Afşar, M. (2009) "Türkiye'de Eğitim Yatırımları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi", Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C: 9, S:1.
- Akalın, G. (1981) Kamu Ekonomisi, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, Ankara.
- Akkoyunlu, P., F.(2005). Eğitim Ve Ekonomi, Filiz Kitabevi, İstanbul.
- Akyüz, Y. (2012). Türk Eğitim Tarihi MÖ. 1000 – MS. 2012, Pegem Yayınevi, Ankara.
- Arabacı, İ. B. (2011) "Türkiye'de ve OECD Ülkelerinde Eğitim Harcamaları", Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, Kış, C:10, S:35.
- Ataç, E. (1980). Türkiye'de Eğitim Hizmetinin Kamu Harcamaları Açısından Analizi, Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları, Yayın N:216/140.
- Ayrançör, Z.ve Tekdere, M.(2014). "Türkiye'de ve OECD Ülkelerinde Yapılan Eğitim Harcamalarının Karşılaştırılmalı Analizi", LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Aralık. <http://euljss.eul.edu.tr/euljss/si521.pdf>
- Beşeri Sermaye ve Sosyal Sermaye İlişkisi, <http://www.ekodialog.com/Konular/beseri-fiziki-sosyal-sermaye-iliskisi.html> (Erişim:03.12.2016)
- Çokgzen, M. ve Terzi, M. (2008). "Türkiye'de Devletin Eğitime Müdahalesinin Gerekli Nedeni Var mı?", Liberal Düşünce, Yıl:3, Sayı: 49. (http://mimoza.marmara.edu.tr/~mcokgez/Makaleler/cokgezen_terzi.pdf)
- Çolak, M.(2010) Eğitim ve Beşeri Sermayenin Kalkınma Üzerine Etkisi, Kamu-İş, C:11.
- DPT, Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1963.
- Eğilmez, M. (2016). Kamu Maliyesi, İstanbul, Remzi, 2016.

- Ereş, F. (2005). ‘Eğitimin Sosyal Faydaları: Türkiye-AB Karşılaştırması’, Milli Eğitim Üç Aylık Eğitim Ve Sosyal Bilimler Dergisi, 2005, S:167, (http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/167/index3-eres.htm) (Erişim:22.11.2016)
- Karaarslan, E.(2005). “Kamu Kesiminin Eğitim Harcamalarının Analizi”, Maliye Dergisi, S:149, 2005.
- Karagül, M.(2003). “Beşeri Sermayenin Ekonomik Büyümeyle İlişkisi ve Etkin Kullanımı”, Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi. (Aktaran, Fatih Yardımcıoğlu)
- Kızıloluk, H.(2007). “Ekonominin Eğitimin Amaçları ve İçeriği Üzerindeki Etkileri”, Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C:8, S:1.
- Kızıloluk, H.(2007). ‘Ekonominin Eğitimin Amaçları ve İçeriği Üzerine Etkileri’, C.Ü. İ.İ.B. Dergisi, C:8, S:1, 2007.
- OECD, Education At A Glance 2017, https://www.oecd-ilibrary.org/education/education-at-a-glance-2017_eag-2017-en
- OECD, Education At A Glance 2018, https://www.oecd-ilibrary.org/education/education-at-a-glance-2018_eag-2018-en
- Susam, N.(2015). Kamu Maliyesi, İstanbul, Beta, 2015.
- Tuncer, İ. ve Yüksel, C.(2011). Kamu Harcamalarının Ekonomik Analizi, Bursa. (Çevirimiçi) http://www.cihanyuksel.org/kitap_2011_1.pdf, (06.11.2016).
- Uluatam, Ö. (2009). Kamu Maliyesi, İmaj Yayınevi.
- Uyanık, A.(2008). Kamu Maliyesi Ders Notları, İstanbul. <http://www.ortaklarymm.com/KamuMaliyesi.pdf> (22.11.2016)
- Yardımcıoğlu, F.(2012). Eğitim Harcamaları, Ekonomik Büyüme ve Gelir Dağılımı İlişkisi, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.